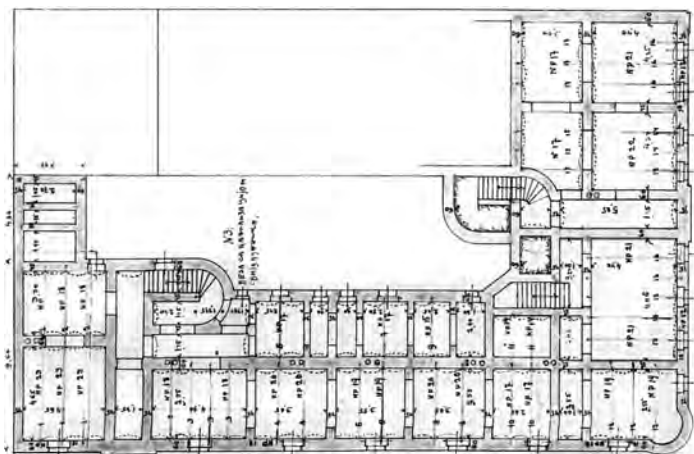

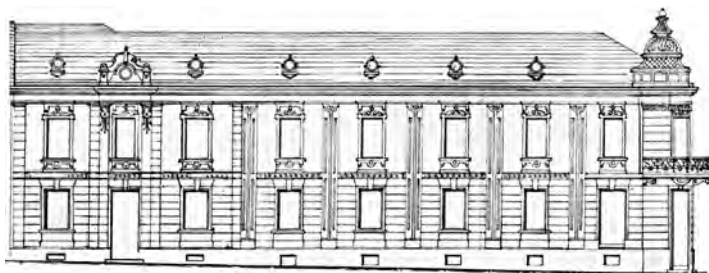
КУЋА У НЕМАЊИНОЈ БР. 38

Данас, када Београд трпи убрзану архитектонско-урбанистичку трансформацију, која у великој мери занемарује вредност и значај постојећег градитељског наслеђа, као најатрактивније локације нападнуте су прометне градске улице и тргови. Свакодневно на њима ничу нови пословни објекти који често превеликим масама, неадекватним обликовањем и непримереним материјалима нарушавају постојеће градске амбијенте. У овом процесу страдају улице и тргови који носе печат једног времена као своју најрепрезентативнију одлику. У још већој мери на мети инвеститора налазе се они потези и тачке који садрже дотрајали грађевински фонд извесно замењив и лаички, недостојан пажње. Трг Славија, који и данас садржи материјална сведочанства београдског градитељства с краја 19. века, у том смислу се сам по себи намеће, будући да својим укупним обликовањем не задовољава основне естетске захтеве и принципе целовитости. Стога ће у наредним годинама и деценијама овај простор свакако бити подвргнут великим изменама. Конкурс из 2005. године¹ показао је да се у новопланираном архитектонско-урбанистичком концепту трга подразумева уклањање грађевинског фонда с краја 19. и почетка 20. века, као и објекта у Немањиној улици бр. 38, који својом спратношћу и ликовношћу не одговара новој, модерној визији Славије. Тачна ауторизација овог објекта је неопходна, с обзиром на то да он ускоро више неће постојати као материјално сведочанство развоја београдске архитектуре и биће заборављен не само у свести грађана већ и међу истраживачима архитектуре.

План за нову зграду гђе Ернестине Сонтаг на углу Немањине бр. 44 и Краља Милутина бр. 75 потписао је архитекта Милутин Борисављевић.² Промена нумерације, коју је условила каснија изградња не поштујући уситњену парцелацију овог простора, довела је до проблема са ауторизацијом објекта. Бројни проучаваоци архитектуре, занемарујући велику разлику у стилу

Сл. 1. Пројекат куће Франца Штинбнера, основа (извор: Дивна Ђурић-Замоло, „Градишћељи Београда 1815–1914“, Београд, 2009, 105)

Сл. 2. Пројекат куће Франца Штинбнера, изглед из Краља Милутина (извор: Дивна Ђурић-Замоло, „Градишћељи Београда 1815–1914“, Београд, 2009, 107)

грађевине и целокупног опуса Саве Димитријевића, већ деценијама овај објекат називају кућом Франца Штинбнера, наводећи је чак као најбоље остварење овог аутора.³ Припадајући двома генерацијама београдских градитеља и на различите начине стичући стручно образовање, архитекте Сава Димитријевић и Милутин Борисављевић следили су другачије узоре и афирмисали битно различите тенденције у свом стваралаштву, што се врло очигледно читује у обликовању двају објекта који су некада стајали један наспрам другог у једној од најпрометнијих београдских улица. Кућа архитекте Димитријевића срушена је, нажалост, пре више од седамдесет година.

Према пројекту архитекте Саве Димитријевића, кућа Франца Штинбнера подигнута је 1914. године на углу Немањине и улице Краља Милутина. Дотадашња изградња Славије, мада на периферији београдске вароши, поставила је стандарде које је ваљало пратити. Архитекта Димитријевић, који је у Београду до тог времена већ подигао више стамбених објеката, морао је да

одговори не само жељи наручиоца него и постављеним изазовима. Осамдесетих година 19. века подигнути су стари хотел „Славија“, према пројекту Франтишека Неквасила, и чувена „Сала мира“, према пројекту Светолика Поповића. Димитрије Т. Лeko је још 1893. године на почетку парне стране Делиградске улице подигао кућу породице Вучо, док је наспрам ње 1907. године Никола Несторовић пројектовао кућу Сретена Алексића. Архитекти попут Стојана Вељковића, Милорада Рувидића и Стојана Тителбаха такође су до тада дали свој допринос у изградњи ширег простора Славије. Академизам и сецесија смењивали су се у обликовању уличних фасада нових приземних и спратних породичних кућа, стварајући лепшу слику ове београдске периферије.

Кућа Франца Штинбнера саграђена је као спратни објекат стамбено-пословног карактера. Дужом страном оријентисана према улици Краља Милутина, имала је академски конципиране уличне фасаде, богато декорисане, с рустично третираним приземљем. Угаона партија била је наглашена потковичастом основом, балконом првог спрата с раскошно обрађеном оградом, као и звонастим кубетом. Вертикале бочних улаза биле су дискретно наглашене декоративном атиком изнад кровног венца, док су декоративно били решени и кружни кровни прозори. Мада објекат данас не постоји, може се закључити да је својим пропорцијама, елегантном куполом и богатом декорацијом врло репрезентативно деловао у тадашњем амбијенту Славије. Достојан пажње Београђана и истраживача архитектуре, објекат је, нажалост, већ након две деценије срушен.

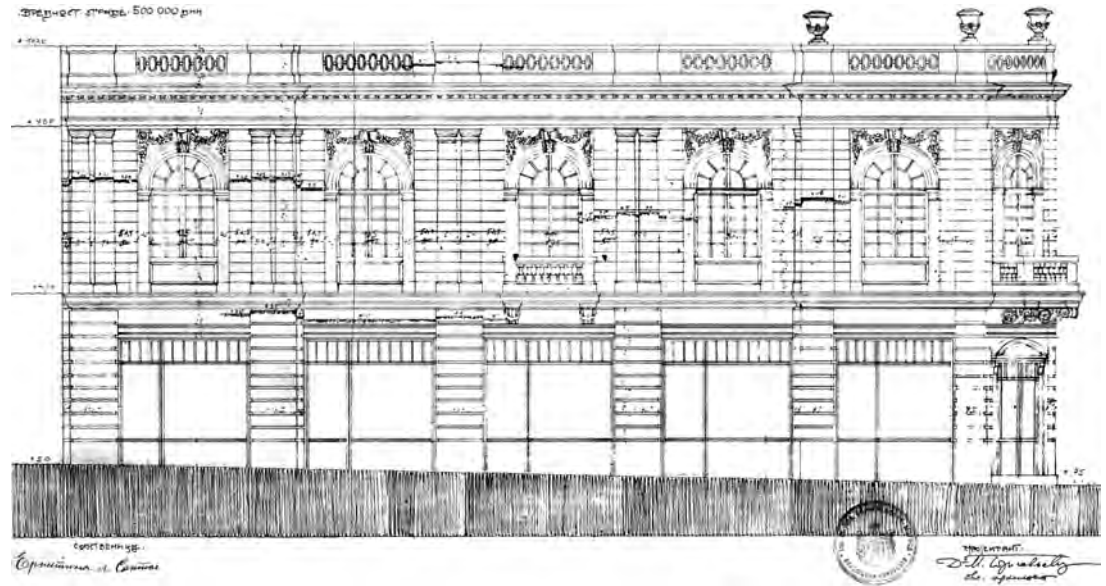
Удовица Франца Штинбнера, госпођа Тереза, 1921. године продала је имање са кућом Антонију Јовановићу и Спасоју Мајковићу. Након још једне промене власника, 1933. године, цели посед је купио грађевинар и рентијер Иван М. Ивановић, 23. фебруара 1934. године.⁴ Он је у марту исте године порушио најпре део грађевине у горњем делу парцеле, где је, према пројекту Ђуре Борошића, подигао стамбену петоспратницу која се данас води на адреси ул. Краља Милутина бр. 28. Тек две године касније, 1936, после рушења и другог дела куће, према пројекту Јована Бјеловића, Иван М. Ивановић подигао је објекат исте спратности у Немањиној бр. 36. Вероватно је услед великог прилива становништва и стамбене кризе у Београду тог времена новом власнику било довољно исплативо да постојеће здање сруши да би на његовом месту изградио нове зграде према тада модерним стандардима градње и обликовања.

На супротном углу, кућа Ернестине Сонтаг, супруге београдског трговца Луја Сонтага, налази се на почетку архитектонског опуса Милутина Борисављевића у Београду.⁵ Подигнута је 1927. године на месту

старије приземнице, као једносратни објекат с пословним просторијама у приземљу а стамбеним на спрату. У спољном обликовању аутор се, као и у бројним каснијим примерима породичне куће и виле, угледао на архитектуру француског ренесансног стила. Насупрот једноставним правоугаоним отворима приземља, прозори на спрату су завршени лучно и украшени

гирландама. Угаона партија је наглашена благим повлачењем у односу на раван уличних фасада и балконом на спрату, док је у зони крова, где се изнад класичног венца уздиже балустрада, угао истакнут украсима у облику урни. Конвексно решена угаона партија свакако је представљала одговор на конкавни угао куће Франца Штибнера.

Сл. 3. Пројекат куће Ернесџине Сонџај, изглед из Немањине (извор: ТД-ИАБ, Ф-12-91-1924)

Сл. 4. Кућа Ернесџине Сонџај (фотографија Снежане Нејовановић)

Две године након подизања објекта, такође према пројекту архитекте Борисављевића, подигнуто је ново крило из улице Краља Милутина с тежњом да се усклади са основном композиционом схемом и декоративним аранжманом првобитног објекта.

Кућа је у денivelацији, али је сама парцела спуштена у односу на Немањину улицу, чиме је створен утисак „објекта у рупи“. Још пре подизања Борисављевићевог објекта Ернестина Сонтаг жалила се градским властима да је приликом nivelације Немањине улице

1912. године, издизањем њене nivelете, стара улична зграда, заједно са тротоаром који јој припада, остала готово метар нижа од околних уличних тротоара. Данаас не знамо како је нова кућа деловала у аутентичном окружењу, али је каснија изградња вишеспратница у непосредном суседству свакако допринела појачању оваквог визуелног утиска. Орунула фасада, грађевинске промене и тенде додатно наружују Борисављевићево остварење које ће мало коме недостајати када ускоро на овом месту буде никло ново здање.

НАПОМЕНЕ:

1] Конкурс су расписали Скупштина града Београда, Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу Београда, Друштво архитеката Београда и Друштво урбаниста Београда 29. 1. 2005. године. Жири са председником Ђорђе Бобићем доделио је прву награду раду аутора Тамаре Петровић, д. и. а., и Милоша Комленића, д. и. а.

2] ТД-ИАБ, Ф-12-91-1924.

3] Гордана Гордић, у оквиру Каталога архитектонских објеката на подручју града Београда 1690–1914. (*Архитектонско наслеђе града Београда I*, Саопштења, свеска 6, Београд, 1966, 86) наводи да је кућа Франца Штибнера у Немањиној улици бр. 38 подигнута према пројекту архитекте Саве Димитријевића у стилу необарока. Уз текст, ауторка прилаже попречни пресек објекта и изглед фасаде из улице Краља Милутина, као и фотографију куће Ернестине Сонтаг која се данас води на тој адреси. Вероватно не учувавајући ову погрешку, Дивна Ђурић-Замоло у својој монографији *Градитељи Београда 1815–1914*. (Београд, 1981, 34–35), која представља полазиште за истраживање опуса београдских архитеката до Првог светског рата, као најбоље остварење Саве Димитријевића издваја кућу Франца Штибнера на углу Немањине бр. 38 и Краља Милутина, из 1914. године. Опис објекта очигледно почива на анализи сачуване и овде приложене пројектне документације. Међутим, она о објекту говори као о постојећем, нигде не наводећи да је срушен и

да су на његовом месту тридесетих година 20. века подигнуте нове зграде. То ће створити забуну међу потоњим истраживачима, који објекат на супротном углу улице, кућу Ернестине Сонтаг, почињу да приписују Сави Димитријевићу. Слободан Гиша Богуновић у *Архитектонској енциклопедији Београда XIX и XX века* (Београд, 2005, 758–759) прилаже и фотографију, истичући да је главни висински мотив у првобитном стању представљало кубе на углу двеју улица и балкон првог спрата са оградом барокне обраде. Међутим, на овом Борисављевићевом објекту изведеном према сачуваној пројектној документацији, кубе није било ни предвиђено. У другом, измењеном издању *Градитељи Београда 1815–1914*. Дивне Ђурић-Замоло из 2009. године – грешка је поновљена.

4] ТД-ИАБ, Ф-2-15-1934.

5] О градитељској делатности Милутина Борисављевића видети: З. Маневић, *Наши неимари. Милутић Борисављевић*, Изградња, 12, Београд, 1980, 47–48; Љ. Милетић-Абрамовић, *Милутић Борисављевић*, ГГБ, XXXIII, Београд, 1986, 63–85; С. Г. Богуновић, *Естетичка теорија, критичка делатност и архитектонска пракса др Милутина Борисављевића*, Комуникација, 89, Београд, 1995, 4–19; И. Ковачић, *Прилози познавању архитектонског опуса Милутина Борисављевића: Породична кућа и вила*, Наслеђе, IV, Београд, 2002, 89–111.

Summary: KSENIJA ĐIRIĆ

THE BUILDING AT 38 NEMANJINA STREET

From the perspective of architecture and urban planning, Slavija is one of the most chaotic squares in Belgrade. The inevitable process of its transformation entails the removal of several ground-floor and multi-storey buildings as incompatible with the vision of a modern city square. These include the house of Ernestina Sonntag, 38 Nemanjina Street, designed by the architect Milutin Borisavljević, but previously misattributed to Sava Dimitrijević. Correct authorship attribution is required because the two architects, equally important for the architectural development of Belgrade, are separated by a chronological distance of nearly twenty years.

ILLUSTRATIONS

Fig. 1 Design for the house of Franz Stribner, floor plan (source: Divna Djurić-Zamolo, *Graditelji Beograda 1815–1914*, Belgrade 2009, p. 105)

Fig. 2 Design for the house of Franz Stribner, elevation facing Kralja Milutina Street (source: Divna Djurić-Zamolo, *Graditelji Beograda 1815–1914*, Belgrade 2009, p. 107)

Fig. 3 Design for the house of Ernestina Sonntag, elevation facing Nemanjina Street (source: TD/IAB, F-12-9101924)

Fig. 4 House of Ernestina Sonntag (photo: Snežana Negojnović)